

Wereldburgers

De geschiedenis van onze migraties

Myriapolis

decembre 2015

pedagogisch dossier

Inhoudstafel

Presentatie	3
1. Planten, dieren en mensen op stap	4
1.1. Planten op wandel	4
1.2. Dieren volgen voedsel.....	4
1.3. Mee op reis met de mens	4
1.4. Mensen verhuizen	5
2. Wij, nomaden	6
2.1. Van Afrika tot Europa.....	6
2.2. Van neanderthaler tot homo sapiens.....	7
2.3. Van zwerver tot boer	7
2.4. Grote migraties in Europa	7
2.5. Kleine groepen migranten	8
3. Europa zwermt uit	9
3.1. De grote ontdekkingsreizen	9
3.2. Kolonisaties	10
3.3. Slavenhandel.....	10
3.4. Belgisch Kongo	11
3.5. Vertrek uit België	11
3.6. Nieuwe hoop in de Nieuwe Wereld.....	11
4. België, het beloofde land	12
4.1. Emigratie uit en immigratie naar België	12
4.2. Na de Eerste Wereldoorlog.....	13
4.3. Tweede Wereldoorlog	13
4.4. Na de Tweede Wereldoorlog.....	13
4.5. De jaren zestig.....	14
4.6. Economische crisis	15
4.7. Jaren zeventig en later	15
4.8. Vandaag	15
Wij zijn allemaal kinderen van migranten	16
WOORDENLIJST	17
WERKBLAD.....	19
OPLOSSINGEN WERKBLAD	20
OM VERDER TE LEREN	21
BIBLIOGRAFIE	22
COLOFON.....	22

Myria, het Federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke openbare instelling. Het analyseert migratie, verdedigt de rechten van vreemdelingen en strijdt tegen mensenhandel en mensensmokkel.

Migratie is een onderwerp dat vaak tot levendige maatschappelijke debatten leidt. Normaal dat het politiek en maatschappelijk debat soms opflakert, want alles wat een samenleving aan conflict in zich draagt wordt in die kwesties op de spits gedreven: politiek, samenleving, economie, geschiedenis, beeldvorming. Migratie is tegelijk een van de meest alledaagse fenomenen, dat de tijd overstijgt maar nog altijd te weinig gekend neigt te zijn.

Wist je dat er in het totaal evenveel migratiestromen vanuit het Zuiden naar het Zuiden lopen als vanuit het Zuiden naar het Noorden? Dat van de 7 miljard inwoners van de wereld ongeveer 1 miljard mobiel is (waarvan 75% interne migraties en 25% internationale migraties)? Migratiestromen van het Zuiden naar het Noorden stijgen tot 81,9 miljoen (of 35% van de wereldmigraties) en migratiestromen vanuit het Zuiden naar het Zuiden stijgen tot 82,3 miljoen (of 32% van de wereldmigraties). Ondertussen stijgen de migratiestromen vanuit het Noorden naar het Noorden tot 53,7 miljoen, of een significant van 23% van de wereldmigraties!

We willen jongeren een referentiewerk aanbieden op basis waarvan ze (de historische wortels van) migraties beter leren begrijpen. Waarom hebben mensen zich vroeger verplaatst? Waarom doen ze het nu? De mens heeft zich steeds verplaatst, om te overleven of simpelweg om beter te leven. De geschiedenis van onze migraties kan ons helpen om de huidige migraties beter te kaderen. Migraties hoeven niet enkel als een probleem benaderd te worden. Ze zijn gewoonweg een historisch gegeven. In dit dossier ontdek je niet alleen hoe vaak de mens zich altijd heeft verplaatst, maar ook dat zijn motieven om te migreren gisteren vaak dezelfde zijn als die van vandaag en wellicht ook die van morgen!

Een correct beeld krijgen van het migratiefenomeen kan alleen als we de achterliggende motieven begrijpen. Dit dossier is

een verhelderende bron van informatie. Het nodigt je uit om migratie niet als een homogeen en alleenstaand fenomeen zonder context te zien, maar als een onderdeel van de geschiedenis van de mens. Migraties zijn een direct gevolg van de wil van de mens om te overleven of beter te leven. Zolang mensen redenen hebben om zich te verplaatsen, zal migratie deel uitmaken van ons leven. Een betere kennis van migraties en hun geschiedenis zal leiden tot een andere kijk op migranten en zal de angst en vooroordelen tegenover migranten milderden. In plaats van niets te doen aan het angstgevoel bij burgers kunnen we maar beter een beroep doen op hun gezond verstand.

Deze heruitgave van onze brochure *Ben ik een migrant?* kiest voor een historische benadering waarbij we een aantal vooroordelen en clichés over migranten proberen te tackelen.

We hopen dat deze brochure mee zorgt voor een betere perceptie van migratie. Eerder dan met holle slogans is het met informatie over de realiteit, en in het bijzonder over de geschiedenis, dat het migratiefenomeen het beste inzichtelijk wordt gemaakt.

François De Smet, Directeur

1. PLANTEN, DIEREN EN MENSEN OP STAP

Migreren betekent eigenlijk verhuizen. Een migrant is dus iemand die zich verplaatst en naar een andere streek trekt. In die zin zijn wij allemaal in feite migranten. Alle levende wezens migreren. Doorheen de geschiedenis hebben niet alleen mensen, maar ook planten en dieren zich voortdurend verplaatst. De wereld zoals wij die nu kennen, is het resultaat van ontelbare migraties.

1.1. Planten op wandel

Het mag vreemd klinken, maar planten zijn doorgewinterde migranten. Als de temperatuur verandert, verhuizen veel plantensoorten naar meer geschikte gebieden. Een plant migreert natuurlijk niet op eigen houtje; de migratie van plantensoorten als geheel is een geleidelijk proces. Sommige soorten maken snel kiemende zaden aan om hun voortplanting te versnellen, zodat elke nieuwe generatie steeds een stuk verder kan verhuizen. Andere planten produceren beweeglijke zaden die dan door de wind of door vogels worden meegevoerd. Denk bijvoorbeeld aan de helikopterzaden van de esdoorn. Tijdens de ijstijd migreerden veel plantensoorten op die manier naar warmere streken om te kunnen overleven. Tegenwoordig zien we de omgekeerde beweging. Door de opwarming van de aarde slaan veel klimaatgevoelige soorten op de vlucht naar hoger gelegen, koudere gebieden. Onderzoek toont aan dat heel wat planten in de Alpen nu meer dan 400 meter hoger terug te vinden zijn dan een halve eeuw geleden. Anderzijds verschijnen planten zoals de *Medicago arabica* (of de gevlekte rupsklaver), die normaal gezien voornamelijk in het warme Middellandse Zeegebied groeien, plots in onze wegbermen. Wetenschappers hebben ook uitgerekend dat boomsoorten zich in onze streken minstens twee kilometer per jaar moeten verplaatsen om de klimaatsveranderingen te kunnen bijhouden. De meeste boomsoorten kunnen zich echter niet sneller dan 100 tot 400 meter per jaar verplaatsen waardoor veel soorten met

uitsterven bedreigd worden. Voor planten is het dus vaak van levensbelang om te migreren.

1.2. Dieren volgen voedsel

Ook dieren moeten zich verplaatsen om te kunnen overleven. Tijdens de zogenaamde 'grote migratie' trekken bijvoorbeeld meer dan 1,5 miljoen dieren over de vlaktes van de Serengeti (in Tanzania en Kenia) op zoek naar voedsel. Vooral gnoes, maar ook gazelles en zebra's nemen deel aan deze jaarlijkse marathon. Ze worden op de voet gevolgd door leeuwen en hyena's die zich genoodzaakt zien hun prooi achterna te reizen. Dieren zijn natuurlijk veel mobieler dan planten: ze hebben geen jaren nodig om zich te verplaatsen en kunnen bovendien veel grotere afstanden overbruggen. Zo legt een grijze walvis in zijn leven meer dan 800 000 kilometer af. Dat is ongeveer naar de maan en terug! Ook de Atlantische zalm staat bekend om zijn lange tochten. Elk jaar zwemmen miljoenen zalmen van de open zee terug naar de rivier waar ze geboren zijn om zich voort te planten, soms duizenden kilometers ver. Sommige insecten tonen zich minstens even overtuigende reizigers. Gedreven door honger overbruggen zwermen van miljarden treksprinkhanen soms honderden kilometers per dag. Omdat deze sprinkhanen elke dag hun eigen gewicht aan voedsel verorberen, trekken ze op hun tocht een spoor van vernieling door het landschap. Net als planten migreren al deze dieren in de hoop een beter leven te vinden: warmere oorden, meer voedsel, een betere broedplaats.

1.3. Mee op reis met de mens

Zowel dieren als planten migreren niet altijd uit eigen beweging. In de loop van de geschiedenis zijn ze ook vaak met de mens meegereisd. Het verhaal van de aardappel is ongetwijfeld het meest bekende voorbeeld. Deze plant is oorspronkelijk afkomstig uit Latijns-Amerika, maar werd in de 16e eeuw door de Spanjaarden geïmporteerd. Aanvankelijk werden aardappelen als 'duivelse' gewassen beschouwd. De aardappel is namelijk verwant met de giftige

zwarte nachtschade, waardoor mensen ziek werden bij het eten van hun ongekookte vruchten. Eenmaal men begrepen had dat de aardappel gekookt diende te worden, wist de aardappel zich echter razendsnel te verspreiden in het door hongersnood geteisterde Europa. Vandaag neemt die voedzame knol in ons dagelijks menu nog steeds een prominente plaats in, zowel in Europa als elders.

Ook veel dieren zijn met behulp van de mens de oceaan overgestoken. Paarden, schapen, geiten en varkens werden tijdens de 16e eeuw naar Amerika verscheept in opdracht van de Europese kolonistoren. Was dat niet gebeurd, dan reden cowboys nu misschien op lama's rond! En de honingbij werd door de indianen natuurlijk ook niet toevallig bestempeld als 'Engelse vlieg'. Niet alleen Amerika dankt veel van zijn dieren aan georganiseerde migratie. Australië staat vandaag bekend als land van de wol, maar weinig mensen weten dat schapen pas in de 19e eeuw in deze Engelse kolonie werden geïntroduceerd.

1.4. Mensen verhuizen

De mens zelf is ongetwijfeld de meest verwoede migrant. Al duizenden jaren voor ontdekkingsreizigers de oceanen afschuimden, trokken onze prehistorische voorouders de wereld rond. Reizen zit de mens in het bloed. Mensen leggen tegenwoordig ontelbare kilometers af. Uiteraard heeft de technische vooruitgang daarbij een belangrijke rol gespeeld. Moderne transportmiddelen zoals het vliegtuig en de trein maken het mogelijk om in korte tijd onvoorstelbare afstanden te overbruggen. Terwijl Christoffel Columbus er meer dan twee maanden voor nodig had om de kust van Amerika te bereiken, duurt een vlucht naar New York nu minder dan tien uur. Binnen de Europese Unie geldt er zelfs vrij verkeer van werkkrachten. De bewegingsvrijheid waar vele mensen vandaag van genieten, is ongezien in de geschiedenis van de mens. Al mogen we niet vergeten dat de vrijheid van verkeer nog vaak wordt ingeperkt om administratieve redenen, bijvoorbeeld omdat mensen een visum nodig hebben om een land binnen te mogen.

Soms worden mensen verplicht om te migreren. Denk bijvoorbeeld aan de slavenhandel of de verplichte tewerkstelling van gevangenen in de oorlogseconomie. Gelukkig kiezen de meeste mensen er vandaag bewust voor om zich te verplaatsen. Ze verhuizen naar een groter huis of een leukere buurt, binnen een land of over de grenzen heen. Mensen volgen hun grote liefde naar de andere kant van de wereld of verhuizen naar een ander continent voor hun werk. Bovendien trekken steeds meer reizigers de wereld rond om hun horizon te verbreden: stappen in de Thaise jungle, op safari in Zuid-Afrika, naar Congo voor vrijwilligerswerk enzovoort. Ook de minder avontuurlijk aangelegde mens kan trouwens de culturele rijkdom van onze planeet leren kennen. Dankzij de vele migranten die uit alle windstreken naar Europa zijn verhuisd, kunnen we vandaag de wereld ontdekken in onze eigen achtertuin. Mensen verplaatsen zich natuurlijk niet zomaar. Of we nu op vakantie gaan of voorgoed verhuizen naar een ander land, we verplaatsen ons in feite omdat we op zoek zijn naar geluk. Net zoals dieren en planten migreren mensen in de hoop elders een beter leven te vinden.

2. WIJ, NOMADEN

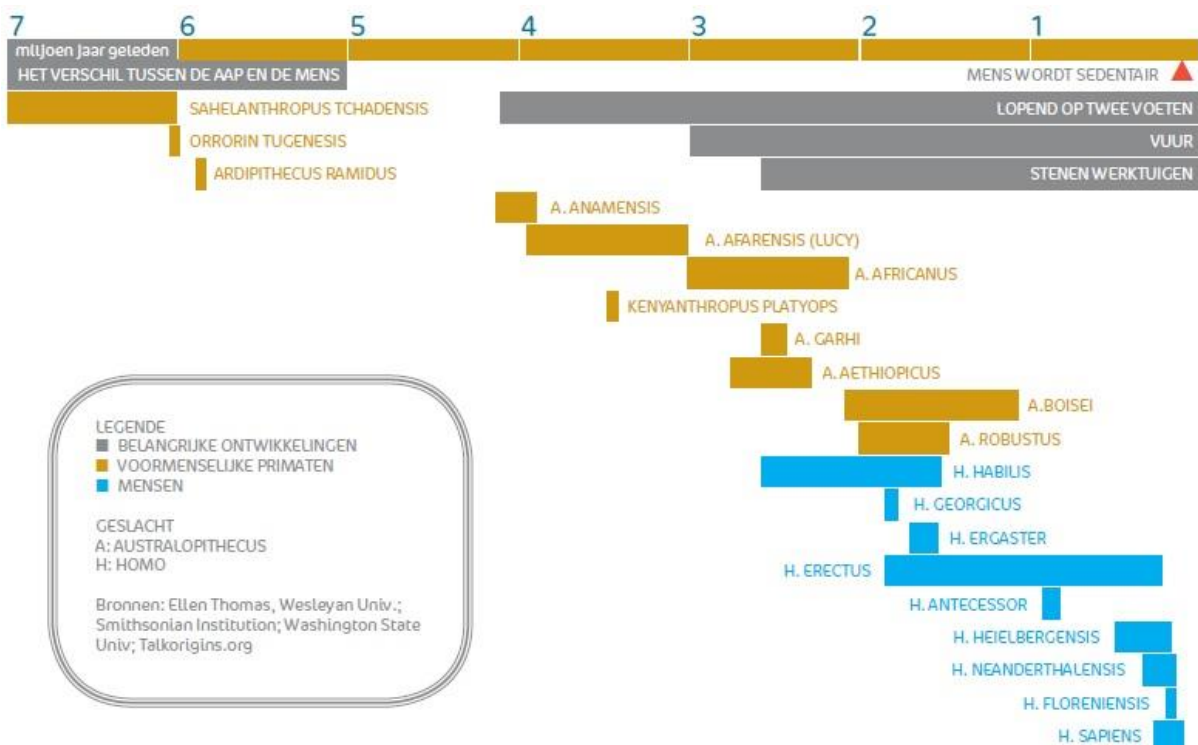
Wij zijn allemaal afstammelingen van nomaden. Sinds zijn ontstaan als soort heeft de mens overwegend een zwervend bestaan geleid. De voorouders van de moderne mens hebben miljoenen jaren over de aarde gezworven vooraleer de homo sapiens zijn nomadische levensstijl uiteindelijk inruilde voor een boerenbestaan. Meer dan 90% van de tijd dat de mens bestaat, leefde hij in kleine groepen als jager-verzamelaar. Slechts ongeveer 10.000 jaar geleden begonnen mensen zich steeds vaker op een vaste plaats te vestigen. De omschakeling naar een sedentair leven is dus een bijzonder recente ontwikkeling in de geschiedenis van de mensheid.

2.1. Van Afrika tot Europa

De menselijke soort zou oorspronkelijk afkomstig zijn uit Afrika. Volgens de meest recente ontdekkingen zouden de eerste voorlopers van de mens ongeveer 6 à 7 miljoen jaar geleden in Oost-Afrika hebben geleefd.

Al snel begonnen deze primitieve mensen zich te verspreiden, eerst binnen, maar later ook buiten het Afrikaanse continent. Fossiele vondsten in China en Georgië van meer dan 1,8 miljoen jaar oud geven aan dat de mens toen al in deze streken was doorgedrongen. Pas tussen 800.000 en 700.000 jaar geleden waagden de eerste mensen de overtocht naar Europa. De oudste menselijke resten in West-Europa werden gevonden in het Spaanse Gran Dolina en zouden 780.000 jaar oud zijn. Waarschijnlijk bereikte de mens Europa over land, ofwel zijn ze er, dankzij het lage zeeniveau, in geslaagd de Middellandse Zee over te steken. Hoewel het moeilijk is de precieze 'beweegreden' van onze voorouders te doorgronden, gaan wetenschappers ervan uit dat vooral de toenemende droogte in Afrika en de bijbehorende voedselschaarste aan de basis liggen van die migratie. Zowel de aanwezigheid van nieuwe kuddes en voedselvoorraden, als het mildere klimaat zouden de mens uiteindelijk gemotiveerd hebben om naar Europa te trekken.

Ook toenemende competitie tussen verschillende mensensoorten zou kunnen verklaren waarom sommige groepen zich verplicht zagen nieuwe horizons op te zoeken.

2.2. Van neanderthaler tot homo sapiens

De eerste mensen die Europa bereikten waren jager-verzamelaars die steeds van één plaats naar de andere trokken. Nomadische stammen volgden de grote kuddes die door Europa zwierven, zelf op zoek naar nieuw graasland. Telkens als de dieren zich verplaatsten, trokken de mensen hen achterna. Op die manier verspreidde de mens zich razendsnel over het hele continent. Bij het begin van de laatste ijstijd werd Europa bevolkt van Gibraltar tot het zuiden van België en van West-Frankrijk tot aan de Krimea. Niet alle stammen hebben deze laatste ijstijd overleefd. De neanderthalers, tot dan toe de belangrijkste mensensoort in onze streken, stierven langzaam uit. Er bestaat discussie over de vraag waarom de neanderthalers zijn uitgestorven. De meeste wetenschappers beweren dat niet alleen het ijsskoude klimaat, maar ook de opmars van een nieuwe mensensoort daarbij een belangrijke rol heeft gespeeld. Zo'n 100.000 jaar geleden verschijnt in het Nabije Oosten en Oost-Afrika de voorloper van de moderne mens: de homo sapiens. Vanuit die gebieden verspreidde hij zich over de hele wereld. De laatste ijstijd was nog volop aan de gang en de continenten waren door de lage waterstand van de zeeën met elkaar verbonden. Tussen 35.000 en 10.000 jaar geleden bereikte de nieuwe mensensoort onze contreien. Nu het ijs zich ook in de noordelijke gebieden had teruggetrokken, kon de mens ook die gebieden ontdekken.

2.3. Van zwerver tot boer

De intrede van de homo sapiens bracht een ware revolutie teweeg. In de vruchtbare gebieden rond de Tigris en de Eufraat was deze mensensoort er ongeveer 10.000 jaar geleden in geslaagd planten en dieren te domesticeren. Die ontdekking zorgde voor een drastische verandering in levenswijze. Dankzij steeds effectievere landbouwmethoden kon de mens zich voortaan op een vaste locatie vestigen. Al snel ontstonden sedentaire nederzettingen en ontwikkelden zich georganiseerde vormen van samenleven. De eerste beschavingen ontstonden

waarschijnlijk in Egypte, in de Indusvallei en in Mesopotamië.

De eerste sedentaire semenlevingen waren waarschijnlijk in Egypte.

2.4. Grote migraties in Europa

Samen met de homo sapiens bereikte de nieuwe manier van leven ook Europa. Vanaf het neolithicum leefden mensen steeds vaker in vaste nederzettingen. Op die manier ontwikkelden zich geleidelijk verschillende stammen die verspreid woonden over het Europese continent.

Na 800 v.C. groeiden de Kelten – ook wel Galliërs genoemd – uit tot de meest invloedrijke bevolkingsgroep in West-Europa. In feite mogen 'de Kelten' niet als één volk worden beschouwd, het was eerder een verzamelnaam die Griekse en Romeinse geschiedschrijvers gebruikten voor verschillende stammen met gelijkaardige gewoonten en tradities. Oorspronkelijk afkomstig uit Centraal-Europa, zwermden Keltische stammen de volgende eeuwen uit over de rest van het continent. Op haar hoogtepunt kende de Keltische beschaving een verspreidingsgebied dat van Hongarije en Roemenië via Duitsland, België en Frankrijk tot Engeland en Ierland liep.

Toen Julius Caesar in 52 voor Christus onze streken wist te veroveren, noemde hij de Belgen 'de dappersten der Galliërs'. Maar wie bedoelde hij daar precies mee? In de Romeinse tijd werd het huidige België onder andere bewoond door Menapiërs, Nerviers, Tongeren en Trevieren, aangevuld met Germaanse inwijkelingen en wat

immigranten uit het Middellandse Zeegebied. Ook toen al werd ons land met andere woorden bevolkt door een bont allegaartje van culturen. Na de overwinning van Caesar werden lokale gebruiken sterk gekruid met Romeinse invloeden. De inwoners van 'Gallica Belgica' werden min of meer verplicht de taal, het rechtssysteem en de godsdienst van de Romeinen over te nemen.

In de vijfde eeuw moesten de Romeinen plaatsmaken voor nieuwe inwijkelingen. Opgejaagd door de oprukkende Hunnen en aangelokt door de rijkdommen van het politiek verzwakte West-Romeinse Rijk trokken vanaf het einde van de vierde eeuw verschillende Germaanse stammen het Romeinse Rijk binnen. Grote groepen van Franken, Vandalen en Goten verlieten hun woonplaats in de Scandinavische hooglanden om elders een veilig onderkomen te zoeken. Deze zogenaamde 'Grote Volksverhuizing' lag aan de basis van de val van het Romeinse Rijk en luidde zo het begin van de middeleeuwen in.

2.5. Kleine groepen migranten

Eeuwen nadat de mens was overgeschakeld op een sedentaire levenswijze bleven mensen zich dus verplaatsen, soms op grote, maar meestal op kleinere schaal. Volksmigraties van bovenstaand kaliber waren eerder uitzonderlijk. Vooral bepaalde groepen binnen de bevolking hielden de nomadische traditie van onze voorouders in ere. De Griekse scheepslui toonden zich bijvoorbeeld gedreven reizigers. Onder invloed van de toenemende bevolkingsdruk en de aanhoudende conflicten op het Griekse vasteland begonnen de Grieken in de achtste eeuw met het koloniseren van de gebieden rond de Middellandse Zee. Al snel ontstond een netwerk van handelsposten dat zich uitstrekte van Klein-Azië tot in Frankrijk. Zo konden Griekse handelaars hun koopwaar aan de man brengen in de rest van Europa. Uit opgravingen blijkt bijvoorbeeld dat de Kelten intense handelscontacten onderhielden met de Grieken.

Ook tijdens de middeleeuwen stonden handelaars bekend als gedreven migranten. Dankzij de jaarmarkten die vanaf de 13e eeuw

werden georganiseerd in o.a. Brugge en Ieper, vonden handelaars uit de rest van Europa hun weg naar onze contreien. Terwijl de inwoners hier konden genieten van de Engelse, Franse en Italiaanse producten die werden geïmporteerd, werd het Vlaamse laken verspreid over de rest van het continent. Omdat Brugge en later ook Antwerpen in die tijd belangrijke economische centra waren, vestigden buitenlandse handelaars zich soms ook permanent in ons land. Een illustratie hiervan is het schilderij 'Het Arnolfini huwelijk' van Jan Van Eyck. Wat veel mensen niet weten is dat deze nochtans Vlaamse Primitief eigenlijk een koppel migranten afbeeldt. Het gaat namelijk om een portret van Giovanni Arnolfini, een rijke Italiaanse bankier die zich in Brugge vestigde, samen met zijn vrouw, Giovanna Cenami.

Het Arnolfini-huwelijk van Van Eyck stelt rijke Italiaanse migranten voor.

Naast de Italianen waren ook Duitsers, Engelsen, Fransen en kooplui uit de Baltische gebieden talrijk aanwezig in Brugge en Antwerpen, in die mate zelfs dat er 'etnische buurten' bestonden zoals we die vandaag kennen. Little Italy avant-la-lettre zeg maar. Naast handelaars leidden ook veel ambtenaren in de middeleeuwen een nomadisch bestaan. Zo had Karel de Grote in de 9e eeuw een reizende hofhouding en trok hij met zijn gevolg door Europa. De Engelse koning Hendrik I introduceerde in de 11e eeuw een

systeem van rondreizende rechters die het land afreisden om recht te spreken.

Een laatste groep die hier zeker vermeld moet worden zijn de pelgrims. In de middeleeuwen kwam het vaak voor dat mensen een pelgrimstocht ondernamen. Pelgrims legden talloze kilometers af, naar Santiago de Compostella, Jeruzalem, Rome of een van de vele andere bedevaartsoorden die Europa toen rijk was.

Het mag dus duidelijk zijn dat elk tijdperk zijn nomaden heeft. Als gevolg van de vele migraties werd de Europese bevolking op het einde van de middeleeuwen gekenmerkt door een grote culturele diversiteit. In feite kun je zeggen dat Europa zijn rijke, culturele geschiedenis te danken heeft aan deze mengelmoes van invloeden.

3. EUROPA ZWERMT UIT

Eenmaal overgeschakeld op een sedentaire levensstijl, werd de mens snel honkvast. In de middeleeuwen verplaatste hij zich nog amper in vergelijking met zijn vroege voorouders. Vaak had hij dieren om voor te zorgen of akkers die bewerkt moesten worden. De mens was dan ook niet geneigd zijn geboortestreek te verlaten. Met de opkomst van staten en steden vanaf de 10e, 11e eeuw werd het sedentaire karakter van de maatschappij nog versterkt.

Met uitzondering van handelaars, pelgrims en soldaten waren mensen niet geneigd hun geboorteland te verlaten. De weinigen die zich wel een nomadische levensstijl aanmaten, verlieten bovendien zo goed als nooit het Europese continent. Enkel de Vikingen zouden zich al vroeg aan een overzeese ontdekkingstocht hebben gewaagd. Archeologische resten wijzen erop dat zij nog voor het begin van de 11e eeuw de kusten van Noord-Amerika hadden bereikt. De Venetiaanse koopman Marco Polo doorkruiste in het begin van de 14^e eeuw dan weer grote delen van Azië. Het is geen toeval dat Marco Polo uit Venetië afkomstig was. In de 14^e eeuw was 'de stad der

dogen' een van de rijkste en machtigste handelscentra van Europa. Mensen met zin voor avontuur maakten daar een kans om hun droom te realiseren. Op lange termijn heeft de verstedelijking van Europa gezorgd voor de economische en culturele bloei die nodig was om de latere koloniseringsreizen te doen slagen. Enkele avonturiers waagden zich vanaf de 15e eeuw wel steeds verder op de wereldzeeën. De ontdekking van nieuwe gebieden zou mensen vanaf de 16e eeuw opnieuw massaal in beweging brengen. Miljoenen Europeanen emigreerden tussen de 16^e en 19^e eeuw naar de nieuwe kolonies om daar een nieuw leven op te bouwen.

3.1. De grote ontdekkingsreizen

Avonturiers als Marco Polo werden een bron van inspiratie voor latere generaties ontdekkingsreizigers. Zo wordt gezegd dat het reisverslag van Marco Polo, Columbus zou aangezet hebben om een alternatieve route naar het Verre Oosten te zoeken. Ongetwijfeld hebben ook de roemrijke ontdekkingstochten van de Portugezen aan het begin van de 15e eeuw daar een rol in gespeeld. In de jaren 1430 nam Hendrik de Zeevaarder het initiatief om de westkust van Afrika te verkennen. Anders dan zijn naam doet vermoeden, nam deze Portugese prins zelf niet aan de tochten deel, maar zijn mannen wisten met succes het huidige Ivoorkust te bereiken. In de jaren na zijn dood zouden Portugese zeevaarders zich steeds verder wagen langs de Afrikaanse kusten. In 1488 bereikte Bartolomeus Diaz het meest zuidelijke punt van Afrika. Het verhaal gaat dat hij de kaap aanvankelijk Cabo Tormentosos (Kaap der Stormen) had genoemd, maar dat koning Johan II van Portugal de naam liet veranderen in Cabo de Boa Esperança (Kaap van de Goede Hoop). Hij was er namelijk van overtuigd dat deze ontdekking een doorbraak betekende in de zoektocht naar een nieuwe handelsroute richting India over zee. Als draaischijf van de specerijenhandel was India toen het beloofde land voor vele Europese handelaars. Enkele jaren later zou de Portugees Vasco da Gama er inderdaad in slagen helemaal rond Afrika te

varen en als eerste de zeereis van Europa naar India te voltooien.

Geconfronteerd met het succes van de Portugezen, konden hun Spaanse concurrenten niet achterblijven. Na lang aandringen kreeg Christoffel Columbus in 1492 de goedkeuring – en het geld – van de Spaanse koning om zijn plan te realiseren om via het westen naar India te varen. Uiteindelijk raakte hij op de Bahama-eilanden verzeild, maar dat weerhield er hem niet van om de lokale bevolking ‘indianen’ te dopen. Hoewel Columbus vaak als ontdekker van Amerika wordt genoemd, was het uiteindelijk een andere Italiaan, Giovanni Caboto, die weliswaar in Engelse dienst, als eerste voet aan wal zette op het Amerikaanse continent in 1497. De Spanjaarden waren er aan het begin van de 16^e eeuw wel in geslaagd een westelijke doorgang te vinden, helemaal rond Zuid-Amerika. Een van de schepen die in 1519 onder leiding van de Portugees Ferdinand Magellaan uit Spanje was vertrokken, keerde in 1522 terug van een tocht rond de wereld, langs Patagonië en de Filippijnen en helemaal rond Afrika terug naar Sevilla.

Columbus komt aan in Indië.

3.2. Koloniaties

De ontdekkingsreizen gaven het startschot voor een nieuw hoofdstuk in de migratiegeschiedenis van de mens: de koloniaties. Telkens als er een nieuw gebied ontdekt werd, werd het ingelijfd bij het land dat de ontdekkingstocht had gefinancierd. Op die manier konden Europese

mogendheden zoals Spanje, Portugal en Engeland op korte tijd een indrukwekkend koloniaal rijk uitbouwen. De koloniaties brachten ook een nieuwe migratiestroom op gang: de nieuwe kolonies moesten immers bestuurd en bewerkt worden. Zo maakten duizenden Spanjaarden de overtocht naar Latijns-Amerika, als ambtenaren van de Spaanse kroon, als avontuurlijke ondernemers op zoek naar goud en geluk. Ook vele Engelsen trokken naar de Nieuwe Wereld. Door een explosieve bevolkingsgroei had Engeland in het begin van de 17^e eeuw te kampen met nijpende voedseltekorten. De Engelse regering besloot daarom aan iedere burger die naar Amerika vertrok 20 hectare land te schenken. Veel pachters en arme boeren maakten dankbaar gebruik van deze kans en vertrokken naar de nieuwe Engelse kolonies in Noord-Amerika. Anderen vertrokken om aan religieuze vervolging te ontsnappen. Een beroemd voorbeeld zijn de Pilgrim Fathers. Die groep religieuze reformisten had zich van de Engelse staatskerk afgescheurd en vluchtte in 1620 naar Amerika om zijn godsdienst daar vrij te kunnen beleven. Uiteindelijk stichtten de religieuze reformisten de zogenaamde Plymouth Colony in het huidige Massachusetts.

3.3. Slavenhandel

Dergelijke vormen van vrijwillig vertrek leverden echter lang niet genoeg werkkrachten op voor de nieuwe kolonies. Daarom werden mensen soms ook verplicht om te migreren. Een vorm van verplichte migratie die vaak over het hoofd wordt gezien, is de slavenhandel. Vooral berucht is de trans-Atlantische slavenroute. Naarmate de kolonies in Amerika zich verder ontwikkelden, ontstond er een steeds grotere behoefte aan goedkope arbeidskrachten. In de 17^e en 18^e eeuw zouden gewiekste handelaars daar handig op inspelen door slaven te importeren. Engelse, maar ook Spaanse en Nederlandse handelaren gingen slaven kopen aan de kust van West-Afrika om die dan te verkopen in Amerika. De huidige schatting is dat ongeveer 12 miljoen slaven naar Amerika zijn verscheept. Pas in 1863 werd de slavernij in Amerika officieel afgeschaft. Vandaag herinnert

de grote groep Afro-Amerikanen in de Verenigde Staten aan dit weinig glorieuze hoofdstuk uit de Amerikaanse geschiedenis.

3.4. Belgisch Kongo

Koning Boudewijn in Belgisch Kongo.

De kolonisatie van Afrika bleef lange tijd beperkt tot het oprichten van handelsposten in de kuststreken. Toen er verder geen andere gebieden meer te veroveren waren, viel ook het Afrikaanse continent ten prooi aan de kolonisatiedrang van de Europese grootmachten. Eind 19e eeuw kwamen de koloniale mogendheden samen op de Conferentie van Berlijn (1884-1885) om Afrika onderling te verdelen. Ook de Belgische koning wist er een kolonie te verwerven. Kongo-Vrijstaat, een land tachtig keer zo groot als België, werd als persoonlijk bezit aan Leopold II toegewezen. Na toenemende beschuldigingen van wanbeheer werd het gebied in 1908 door de Belgische staat overgenomen als nationale kolonie. In de volgende decennia trokken vele Belgen naar Kongo om daar het land te helpen besturen of nieuwe bedrijven op te richten. Tegen het einde van de koloniale periode hadden naar schatting 80 000 Belgische burgers zich in Kongo gevestigd. Door het gespannen klimaat na de onafhankelijkheid van Kongo in 1960 keerden de meeste Belgen uiteindelijk naar huis terug.

3.5. Vertrek uit België

Omdat wij België vooral kennen als een land van immigratie, vergeten we weleens dat veel van onze landgenoten zijn geëmigreerd. Tot vlak na de Eerste Wereldoorlog was het aantal Belgen dat ons land verliet groter dan het aantal buitenlanders dat naar België kwam. Honderdduizenden Belgen zijn in de loop van de geschiedenis naar het buitenland getrokken om hun geluk te beproeven, soms in verre landen als Kongo, maar vaak veel dichterbij huis. Tijdens de religieuze oorlogen van de 16e eeuw zijn bijvoorbeeld duizenden protestanten uit Antwerpen naar Nederland verhuisd om aan katholieke vervolging te ontsnappen. In de 19e eeuw was Frankrijk de meest gekozen bestemming: talloze Belgische mannen en vrouwen trokken naar het noorden van Frankrijk om in de textielindustrie en de steenkoolmijnen te werken. Na 1850 vormden de Belgen zelfs de grootste groep vreemdelingen in Frankrijk. Vrouwen werkten ook vaak als huishoudster in Parijs. Belgische arbeiders waren graag geziene gasten van de Franse werkgevers, omdat ze bekend stonden om hun enorme werkkraft en vaak voor een lager loon wilden werken dan hun Franse tegenhangers. Toch kregen de Belgen af te rekenen met heel wat vooroordelen. In het noorden van Frankrijk noemden ze de Belgen bijvoorbeeld vaak spottend *Pots au beurre* omdat ze hun eigen boter meebrachten van thuis, zodat ze in Frankrijk enkel brood moesten kopen. Soms liepen de spanningen hoog op en braken er zelfs rellen uit tegen Belgische arbeiders.

3.6. Nieuwe hoop in de Nieuwe Wereld

In de 19e en in het begin van de 20e eeuw kende vooral de emigratie naar Noord-Amerika een forse stijging. Al sinds de koloniale tijd had Amerika een bijzondere aantrekkingskracht uitgeoefend op immigranten uit de hele wereld. In de Nieuwe Wereld hoopten mensen een nieuw leven te kunnen opbouwen. Ook na de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten in 1766 had de Amerikaanse regering nieuwkomers steeds verwelkomd, omdat het

land extra arbeidskrachten goed kon gebruiken. Dankzij de uitvinding van stoomschepen was het vanaf de 19e eeuw bovendien veel eenvoudiger om Amerika te bereiken. Tijdens de piekjaren van immigratie tussen 1890 en 1924 kwamen meer dan 15 miljoen immigranten in de Verenigde Staten aan. Ook veel Belgen waagden de oversteek. Naast de Verenigde Staten was ook Canada een populair immigratieland. Vanaf het midden van de 19e eeuw voerde de Canadese overheid een massale campagne om de Belgische inwoners ervan te overtuigen naar Canada te migreren. En met succes: tussen 1901 en 1930 trokken ongeveer 32.000 Belgen naar de Canadese provincies. Een kleinere groep Belgen koos voor Latijns-Amerika. Zowel in Mexico, Cuba, Haïti, Argentinië als in Brazilië bestonden kleine enclaves van Belgische immigranten

Beroemde inwijkeling

Hoewel er meer Belgen naar het buitenland trokken dan omgekeerd, waren er in de 19e eeuw natuurlijk ook migranten die naar België kwamen. Kort voor de oprichting van ons land waren de meeste immigranten die zich hier vestigden afkomstig uit buurlanden. Het waren vooral Fransen, maar ook veel Nederlanders. Neem de schrijver Hendrik Conscience. Vreemde naam toch voor iemand die de 'De Leeuw van Vlaanderen' heeft geschreven. Hendrik Conscience was de zoon van Pierre Conscience, een Fransman uit Besançon die zich ten tijde van de Napoleontische overheersing in Antwerpen had gevestigd. Daar was hij getrouwd met Cornelia Balieu, een Vlaams meisje dat hem acht kinderen zou schenken. Ironisch dat net een halve Fransman verantwoordelijk is voor deze klassieker van de Vlaamse literatuur. ●

4. BELGIË, HET BELOOFDE LAND

De 21e eeuw wordt nu al de eeuw van de migratie genoemd. Nooit eerder hebben mensen zich zo vaak verplaatst. Wetenschappers voorspellen dat het aantal migraties de komende jaren sterk zal toenemen. De technische vooruitgang stelt ons in staat om in een hels tempo de wereld rond te reizen. Een zakelijke meeting in New York of een snoepreisje naar Parijs, de hedendaagse mens draait er zijn hand niet voor om. Helaas worden mensen ook vandaag nog vaak verplicht om te migreren, op de vlucht voor oorlog of natuurgeweld. Denk maar aan de vele vluchtelingen die op gammele bootjes de Middellandse Zee oversteken en de vluchtelingenstroom uit Syrië.

4.1. Emigratie uit en immigratie naar België

De toon werd alvast gezet in de voorbije eeuw. De 20e eeuw kende een aaneenschakeling van massale migraties. Het uitbreken van de twee wereldoorlogen, de economische heropleving van de jaren zestig, het conflict in ex-Joegoslavië en de groeiende kloof tussen Noord en Zuid zijn maar enkele voorbeelden van oorzaken die de grote migratiestromingen op gang hebben gebracht. Ook in België lieten deze ontwikkelingen zich duidelijk voelen. Bij de Duitse inval in 1914 zochten ongeveer 1.300.000 Belgen bescherming in de buurlanden. Op enkele weken tijd verliet bijna een vijfde van de hele bevolking het Belgische grondgebied!

Hoewel er dus in de loop van de 20e eeuw heel wat Belgen tijdelijk uitgeweken zijn naar het buitenland, zou België in de 20e eeuw vooral een uitgesproken immigratieland worden. Onze streken kenden een lange geschiedenis van immigratie. Het huidige België – dat pas in 1830 werd gesticht – behoorde onder andere tot het Romeinse Rijk en dat van Karel de Grote, stond onder het bestuur van de Spaanse en Oostenrijkse Habsburgers, om uiteindelijk kort deel uit te maken van Frankrijk (1792-1815) en het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-

1830). Telkens als onze gebieden door een ander land werden ingelijfd, ging dat gepaard met de instroom van een hele groep vertegenwoordigers van het nieuwe gezag.

4.2. Na de Eerste Wereldoorlog

Toen België in 1830 uiteindelijk onafhankelijk werd, bleef het aantal nieuwe immigranten aanvankelijk bescheiden. Zoals gezegd kwamen de meeste vreemdelingen naar ons land vanuit de buurlanden. Pas na de Eerste Wereldoorlog zou de immigratie naar ons land opvallend toenemen. Vooral tijdens het interbellum (de periode tussen de twee wereldoorlogen) bereikte de immigratie in België nooit geziene hoogten. Dat had vooral te maken met het feit dat de Belgische overheid voor het eerst rekruteringscampagnes organiseerde om buitenlandse arbeiders aan te trekken, voornamelijk voor de bloeiende steenkoolindustrie. Vooral Italianen en Oost-Europeanen uit Polen, Tsjecho-Slowakije en Joegoslavië lieten zich overtuigen om naar België te migreren.

4.3. Tweede Wereldoorlog

Voor de Tweede Wereldoorlog werd de Belgische bevolking aangevuld met immigranten die gevlucht waren voor de miserie en de dictaturen in Zuid- en Oost-Europa. Denk aan Franco in Spanje, Pilsudski in Polen en Mussolini in Italië. Bovendien waren ook heel wat buitenlanders actief in het Belgische verzet tijdens de oorlog: gevluchte Russische gevangenen, Italianen, Fransen ... Helaas verloor ons land tijdens de oorlog ook een deel van zijn migranten. Op 11 juni 1942 kreeg de SS-officier Kurt Asche, verantwoordelijk voor 'Joodse Aangelegenheden' in Brussel, de opdracht 10.000 Joden uit België te deporteren naar Auschwitz. Een paar maanden later werd dit aantal nog verdubbeld. Een eerste golf Joden was eind 19e eeuw naar onze streken gekomen, op de vlucht voor gewelddadige vervolging in het tsaristische Rusland. Een tweede, veel grotere groep was na de Eerste Wereldoorlog uit Polen vertrokken, omdat daar tijdens het interbellum

een extreem nationalistisch en antisemitisch klimaat heerste. De deportatie van Joden naar Duitse vernietigingskampen heeft miljoenen mensen op de vlucht gedreven. Helaas zijn vele Joden niet aan de vervolgingen van de Nazi's kunnen ontkomen. Tussen 1942 en 1944 zijn bijna 30.000 Joden uit België naar Auschwitz en andere kampen gedeporteerd. Gelukkig kon meer dan de helft van de vooroorlogse Joodse bevolking in België aan deze gruwel ontsnappen, dankzij het verzet en de solidariteit van zowel Joden als van de Belgische bevolking.

4.4. Na de Tweede Wereldoorlog

Bij een ongeval in de mijn van Marcinelle kwamen honderden gastarbeiders om het leven.

Na de bevrijding werden Duitse krijgsgevangenen tewerkgesteld in onze steenkoolmijnen om de Poolse en Russische gevangenen te vervangen die intussen bevrijd waren. Sommige Duitsers zouden ook na de bevrijding van alle buitenlandse gevangenen in België blijven om een nieuw leven op te bouwen. De gevangenen die vertrokken dienden vervangen te worden door 'flexibele en weinig veeleisende arbeidskrachten'. Op 20 juni 1946 sloot de Belgische regering een overeenkomst met Italië over de komst van 50.000 Italiaanse werkkrachten. Voor elke migrant kreeg de Italiaanse regering een bepaalde hoeveelheid

steenkol. Nadat 262 mensen, waarvan 136 Italianen, in 1956 om het leven kwamen bij een ongeval in de mijn van Marcinelle, eiste Italië een beter toezicht op de arbeidsomstandigheden van haar onderdanen. Omdat België weigerde op deze vraag in te gaan, vertraagde de instroom van Italiaanse gastarbeiders. De regering sloot daarom vanaf 1956 overeenkomsten met Griekenland en Spanje.

4.5. De jaren zestig

In de volgende jaren bereikte de immigratie in België een absoluut hoogtepunt. De golden sixties hebben hun naam niet gestolen: de jaren zestig waren een periode van ongeziene economische bloei. De vraag naar arbeidskrachten was zo groot dat de Belgische regering genoodzaakt was haar rekruteringsbeleid voor buitenlandse arbeiders uit te breiden. Tussen 1961 en 1966 werden niet minder dan 130.000 werkvergunningen uitgedeeld. Naast Spanjaarden en Grieken kwamen vooral Marokkanen en Turken naar ons land om te werken. In februari 1964 sloot België een akkoord met Marokko over de immigratie van arbeidskrachten, enkele maanden later gebeurde hetzelfde met Turkije. Alle partijen hadden baat bij deze overeenkomst: België had nood aan nieuwe arbeidskrachten, terwijl de Turkse en Marokkaanse regeringen rekenden op het geld dat via de arbeidsmigranten naar hun land zou terugstromen. In de verdragen was ook expliciet opgenomen dat het ging om migraties van hele families: mannen werden dus aangemoedigd hun vrouw en kinderen mee te brengen. Op die manier hoopte de Belgische regering het geboortecijfer te doen stijgen. Bovendien wilde men verhinderen dat migranten zich in een ander land zouden vestigen van zodra ze daar beter werk vonden. De regering rekende er namelijk op dat gastarbeiders hun loon in de Belgische economie zouden investeren.

Toch bleef de Belgische regering deze immigranten lang beschouwen als gastarbeiders die uiteindelijk naar huis zouden terugkeren. Daarom koppelde de regering haar immigratiebeleid nooit aan een gerichte

integratiepolitiek. Pas in 1989 werd het eerste, officiële integratiebeleid voorgesteld. Vandaag betalen we de prijs voor die late reactie. Het heersende onbegrip jegens de populatie van vreemde origine had misschien vermeden of toch minstens gemilderd kunnen worden als men veel vroeger had geïnvesteerd in taalcurssussen en culturele uitwisselingsprogramma's. Bovendien werd het nieuwe migranten aanvankelijk bijzonder moeilijk gemaakt om de Belgische nationaliteit te verwerven. In 1984 werd de Belgische nationaliteitswetgeving voor het eerst grondig herzien met de bedoeling de naturalisatie van vreemdelingen te vereenvoudigen. De 'snel-Belg-wet' van 2000 versoepelde de voorwaarden om Belg maar werd later opnieuw verstrengd. Vandaag voorziet het Wetboek van de Belgische nationaliteit twee procedures om Belg te worden: verklaring of naturalisatie.

Politieke vluchtelingen

Wist je dat Albert Einstein als politiek vluchteling naar ons land is gekomen? Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, weigerde Einstein naar nazi-Duitsland terug te keren. Hij verbleef dat jaar even aan de Belgische kust, voor hij naar de Verenigde Staten trok. In aanloop naar de Tweede Wereldoorlog ontving België trouwens heel wat politieke vluchtelingen uit Duitsland. Tijdens de jaren vijftig en zestig waren het vooral vluchtelingen uit het Oostblok die politiek asiel aanvroegen in ons land. Bijvoorbeeld na de Hongaarse opstand tegen het Sovjetbewind in 1956 of de Praagse lente in 1968. Maar ook politieke vluchtelingen uit Zuid-Amerika en Zaïre zochten bescherming in België. Op de vlucht voor de dictatoriale regimes die in de jaren zeventig, tachtig en negentig aan de macht waren in Chili, Argentinië en Brazilië of het repressieve bewind van Mobutu in Zaïre tijdens diezelfde periode hoopten vele mensen hier een nieuw, veilig bestaan te kunnen opbouwen. In een recenter verleden ving België vooral veel asielzoekers op uit ex-Joegoslavië. Gevlucht voor de oorlog in de Balkan vroegen vele Kroaten, Bosniërs en later ook Serviërs asiel aan in België.

4.6. Economische crisis

Na de oliecrisis in 1973 brak een periode van economische malaise aan. De globale economie stuwte in elkaar en ook België ontsnapte niet aan de crisis. Een groot aantal bedrijven ging failliet en de werkloosheid in ons land steeg dramatisch. Bovendien bleek ook dat heel wat migranten die in de jaren zestig naar België waren gekomen om te werken niet van plan waren om terug te keren nu er eigenlijk niet langer werk voor hen was. Om de arbeidsmarkt niet nog verder onder druk te zetten, kondigde de Belgische overheid in 1974 een migratiestop af. In de praktijk konden mensen bijna alleen nog via het recht op familiehereniging naar ons land komen. Na een periode van gezinsherenigingen waarbij vrouwen en kinderen hun man of vader kwamen vervoegen, brak een periode aan van gezinsvormende migratie. Ook vandaag gaan veel Belgen van vreemde origine, vooral uit de Europese Unie, op zoek naar een partner in het land van herkomst. Door familiehereniging en een hoog geboortecijfer bleef het aantal migranten in België ook na de 'migratiestop' stijgen.

4.7. Jaren zeventig en later

De economische migratie naar ons land zou in de jaren zeventig grotendeels stilvallen. Voor gewone arbeiders werd het haast onmogelijk om een werkvergunning te krijgen, met meer illegale immigratie tot gevolg. Dat neemt niet weg dat België wel nog steeds migranten bleef opvangen die om bescherming vragen. Op het moment dat een vreemdeling als vluchteling erkend wordt, is hij niet langer een asielzoeker maar heeft hij het statuut van erkend vluchteling. Als de aanvraag niet beantwoordt aan de voorwaarden om erkend te worden als vluchteling, maar de vreemdeling toch echt gevaar loopt als hij zou terugkeren naar zijn land, dan kan hij ook het zogenaamde statuut van subsidiaire bescherming krijgen.

4.8. Vandaag

Ook vandaag blijven gewapende conflicten wereldwijd ontzettend veel mensen op de vlucht drijven. Cijfers van Het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) geven aan dat er in 2014 ongeveer 59,5 miljoen mensen op de vlucht waren in de wereld. Iets minder dan twee derde van hen waren in hun eigen land ontheemd (38 miljoen), een derde waren vluchtelingen (19,5 miljoen). Daarvan zijn er 5,1 miljoen Palestijnse vluchtelingen onder de bescherming van de UNRWA en 3% asielzoekers van wie de procedure lopende was eind 2014 (1,8 miljoen). Vandaag komen vluchtelingen in de eerste plaats uit Palestina, Syrië, Afghanistan, Somalië, Soedan en Zuid-Soedan.

De immigranten die naar België komen, zijn niet alleen maar vluchtelingen die een land in oorlog ontvluchten om bescherming te zoeken. Het zijn vooral burgers van de Europese Unie (64% van de immigranten in 2014). Bij de onderdanen van landen van buiten de Europese Unie, de zogenaamde derde landen, krijgt ongeveer één op twee een verblijfsvergunning voor familiale redenen. Voor de helft gaat het eerst om redenen in verband met studies, werk of andere. In 2013 was 9% van de eerste aanvragen van onderdanen van derde landen gelinkt aan asiel en 4% aan humanitaire redenen (regularisaties) van de onderdanen van derde landen.

In 2014 verbleven er 1.214.605 vreemdelingen in ons land. Dat is ongeveer 11% van de bevolking. Veel mensen denken dan in de eerste plaats aan de Marokkaanse en Turkse bevolking, maar in werkelijkheid is het plaatje heel divers. De 'top vijf' van best vertegenwoordigde bevolkingsgroepen in ons land wordt aangevoerd door de Italianen (13% van de vreemdelingen), gevolgd door de Fransen (ook 13%) en de Nederlanders (12%). Marokkanen (7%) en Polen (5%) komen respectievelijk op de vierde en de vijfde plaats. Met 13% staat Turkije op de tiende plaats. Daarbij moet evenwel rekening gehouden worden met het feit dat veel Turken en Marokkanen de voorbije jaren de Belgische nationaliteit hebben verkregen waardoor ze niet langer in deze telling worden opgenomen.

WIJ ZIJN ALLEMAAL KINDEREN VAN MIGRANTEN

Mensen hebben zich doorheen de geschiedenis altijd verplaatst en zullen dat ook in de toekomst blijven doen. Zolang er oorlogen heersen en de rijkdommen van de wereld ongelijk verdeeld zijn, zullen mensen op zoek blijven gaan naar een beter leven. Als de oorzaken niet worden aangepakt, hebben mensen vaak geen andere keuze dan zich te verplaatsen. Momenteel zijn we bezig van Europa een fort te maken, met gesloten grenzen, strenge asielpcedures en een strikt uitwijzingsbeleid. Maar zelfs de meest radicale afsluiting van de grenzen zal migratie niet kunnen verhinderen. Als we nadenken over hoe wij morgen met migratie willen omgaan, moeten we naar het verleden durven kijken. Ontmoetingen tussen mensen uit de hele wereld en een intense uitwisseling van ideeën en tradities hebben onze samenleving gemaakt tot wat zij vandaag is. En dat zal in de toekomst niet anders zijn. Onze wereld is het product van migratie en wij zijn allemaal kinderen van migranten.

Tekst: Hannelore Goeman

WOORDENLIJST

Asielzoeker. Een asielzoeker of kandidaat-vluchteling is een persoon die op basis van de Conventie van Genève vraagt om als vluchteling te worden erkend. De Conventie van Genève beschermt personen die met reden vrezen dat ze in hun land van herkomst zullen worden vervolgd omwille van hun: nationaliteit, ras, godsdienst, het behoren tot een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging. Naast asiel in de betekenis die in de Conventie van Genève is vastgelegd, kan een persoon die internationale bescherming zoekt, ook andere soorten bescherming genieten, zoals tijdelijke of subsidiaire bescherming.

Derde generatie migrant. Omschrijving gebruikt voor personen van vreemde herkomst die geboren zijn in België wiens ouders tevens geboren zijn in België maar wiens grootouders in het buitenland geboren zijn en naar België migreerden. Zie ook *eerste generatie migrant* en *tweede generatie migrant*.

Eerste generatie migrant. Omschrijving gebruikt voor personen gevestigd in België, maar geboren in het buitenland. Zie ook *tweede generatie migrant* en *derde generatie migrant*.

Emigrant. Vanuit het standpunt van het land van herkomst. Een emigrant is een persoon die zijn / haar land van herkomst verlaat om zich in een ander land te vestigen.

Emigratie. Het migratieparcours vanuit het land van herkomst naar een ander land.

Gemeenschap (...van vreemde afkomst). Groep personen die dezelfde waarden, éénzelfde cultuur, éénzelfde godsdienst of éénzelfde afkomst delen. Sociale groep waarvan de leden gemeenschappelijke belangen hebben en die een éénheid vormen, een 'wij'.

Illegaal. Persoon die zonder wettig verblijfsstatuut in een land verblijft. De term heeft een negatieve bijklank. Beter: mensen zonder wettig verblijf, mensen zonder papieren¹.

Integratiebeleid. Beleid van de Vlaamse overheid dat streeft naar een samenleving die constructief omgaat met etnisch-culturele diversiteit. Een samenleving met voldoende samenhang, waaraan

iedereen actief deelneemt, ook mensen met een migratieachtergrond².

Land van aankomst. Opnieuw bekeken vanuit de migratie, is het land van aankomst het land waarheen men geïmmigreerd is. Voor immigranten die leven en wonen in België, is België hun 'land van aankomst'.

Land van herkomst. We spreken over 'het land van herkomst' wanneer we kijken naar de migratiegeschiedenis van personen die geïmmigreerd zijn. Het land van herkomst is dan het land van waaruit men geïmmigreerd is. Maar het land van herkomst kan ook (voor de tweede en derde generatie) verwijzen naar het land zijn vanwaar de ouders of de grootouders migreerden naar het land waar ze nu woonachtig zijn (land van aankomst).

Migrant. Een migrant is een persoon die zijn land om officiële of officieuze redenen verlaat om naar een ander land te trekken. Deze term omvat dus ook vluchtelingen. Zie ook *eerste generatie migrant*, *tweede generatie migrant* en *derde generatie migrant*.

Migratie. Migratie verwijst algemeen naar individuen die naar een andere woonplaats trekken. Deze term maakt geen onderscheid op basis van migratiemotieven.

Migratiestromen. Migratiestromen zijn menselijke migratiebewegingen die als 'stromen' worden betiteld door hun omvang, hun rechtlijnigheid of hun regelmaat.

Multicultureel. Uit (elementen van) verschillende culturen samengesteld³.

Nationaliteit. Nationaliteit is de juridische band tussen een individu en een land. In België wordt ze meestal via één of beide ouders overgedragen, maar er zijn nog andere manieren om de nationaliteit te verwerven:

- Bij *toekenning van de nationaliteit* hoeft de persoon zelfs niets te ondernemen. Dit is onder meer het geval bij minderjarigen die de nationaliteit automatisch verwerven wanneer hun ouders Belg worden. In andere gevallen krijgen ze die op vraag van de ouders.
- *Keuze en verklaring* zijn twee mogelijkheden voor meerderjarigen die aan een aantal

¹ « Lexicon », site van de Kruispunt Migratie-Integratie, geconsulteerd op 7/10/2015 (<http://kruispuntmi.be/lexicon>).

² Loc. Cit.

³ Loc. Cit.

vereisten voldoen (die te maken hebben met hun woonplaats, aantal jaren verblijf, geboorteplaats, leeftijd enz.) en die geen 'ernstige persoonlijke feiten' hebben gepleegd die de verwerving van de nationaliteit in de weg staan. Bij weigering kan voor een rechtbank beroep worden aangetekend. Een voorbeeld: een vreemdeling die legaal en ononderbroken 10 jaar in België verblijft (op voorwaarden dat hij aan de voorwaarde qua taal en maatschappelijke integratie voldoet) of 5 jaar (op voorwaarde dat hij aan de voorwaarden qua taal, maatschappelijke én economische integratie voldoet) en die op het ogenblik dat hij zijn aanvraag indient een onbeperkt verblijfs- of vestigingsrecht heeft, kan mits een eenvoudige verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand de nationaliteit verwerven.

- *Naturalisatie* is een bijzondere procedure die alleen voor meerderjarigen geldt die een uitzonderlijke verdienste hebben op wetenschappelijk, sportief of sociocultureel gebied hebben, die een bijzondere bijdrage kunnen leveren aan de internationale uitstraling van België. De Kamer van Volksvertegenwoordigers beslist soeverein aan wie ze die toekent en hanteert haar eigen rechtspraak. Beroep tegen een naturalisatieweigering is uitgesloten, waardoor deze procedure vaak als een 'gunst' wordt omschreven.

Personen zonder papieren. Deze term wordt doorgaans gebruikt om een persoon aan te duiden die geen verblijfsdocumenten heeft waarmee hij legaal op het grondgebied kan verblijven. Achter deze algemene term gaan heel verschillende situaties schuil: uitgeprocedeerde asielzoekers, personen die clandestien het grondgebied zijn binnengekomen, vreemdelingen die vroeger een verblijfsvergunning hadden die nu ongeldig is enz. Door het illegale karakter van hun verblijf kunnen deze personen geen aanspraak maken op bepaalde rechten, zoals het recht op arbeid, die personen die hier legaal verblijven, wel hebben.

Persoon van buitenlandse herkomst. Persoon die zelf naar België immigreerde, of waarvan (één van) de voorouders naar België immigreerde, en die de Belgische nationaliteit heeft. (allochtoon is een verouderd begrip negatieve bijklank)

Tweede generatie migrant. De "tweede generatie" slaat op personen van vreemde herkomst die

geboren zijn in België en wiens ouders geboren zijn in het buitenland en migreerden naar België. *Zie ook eerste generatie migrant en derde generatie migrant.*

Vreemdeling. Persoon die de Belgische nationaliteit niet heeft.

Vreemdelingenhaat. Haat jegens vreemdelingen, vooral jegens mensen van andere nationale of etnische oorsprong, andere huidskleur en zogenaamd ras.

WERKBLAD

1. Verklaar de volgende woorden/begrippen. Zoek een verklaring in de tekst of in een woordenboek. Zijn er nog woorden die je niet begrijpt? Zoek ze op!

migratie / emigratie / immigratie / nomade / sedentair / domesticeren / neolithicum / asielzoekers / vluchtelingen

2. Na het onderdeel 'Planten op wandel' en 'Dieren volgen voedsel' besluit de auteur 'net als planten migreren al deze dieren dus in de hoop een beter leven te vinden'. Evalueer deze uitspraak in het licht van de evolutietheorie.

3.

- a) Waarom waagden de eerste mensen de oversteek van Afrika naar Europa?
- b) Waarom zijn de neanderthalers uitgestorven?
- c) Kun je een vergelijking trekken?

4. Wie waren de typische migranten in de middeleeuwen. Geef telkens een concreet voorbeeld.

5. Combineer juist!

1492	Vasco Da Gama	Bahama's
1519-22	Hendrik de Zeevaarder	landt op het Amerikaanse continent
1430	Columbus	Kaap de Goede Hoop
1488	John Cabot	reis om de wereld
1497	Magellaan	westkust van Afrika
1497	Bartolomeo Diaz	bereikt als eerste Indië (via Kaap ...)

6. Maak een duidelijk schema van de transatlantische slavenroute. Ken je hiervoor nog een andere naam?

7. De Conferentie van Berlijn (1885) was een mijlpaal in de geschiedenis van het Afrikaanse continent.

- a) Zoek de belangrijkste bepalingen op.
- b) Wat zat erin voor België?
- c) Was er ook iets positiefs voor de Afrikanen?

8. Ook de Belgen emigreerden. Maak een bondig lijstje. Noem telkens de reden en/of de voorwaarde om te migreren.

OPLOSSINGEN WERKBLAD

1. Eigen antwoord leerlingen.

2. In de tekst lijkt het alsof planten en dieren doelbewust migreren. Als we redeneren vanuit de evolutietheorie, dan overleven net die planten wier zaad toevallig door de wind in de 'juiste' richting verspreid wordt. Zalmen ondernemen hun hele trek uit instinct.

3.

a) Toenemende droogte en dus voedselschaarste in Afrika tegenover milder klimaat en nieuwe voedselvoorraden in Europa. Toenemende competitie tussen verschillende mensesoorten.

b) In de laatste ijstijd waren de continenten door de lage waterstand van de zeeën nog met elkaar verbonden. Dit maakte de opmars van een nieuwe mensesoort, de homo sapiens, mogelijk. De homo sapiens verdreef de neanderthaler.

c) Er is telkens een klimatologische reden en anderzijds 'concurrentie' tussen de soorten.

4.

a) Handelaars trokken van de ene jaarmarkt naar de andere.

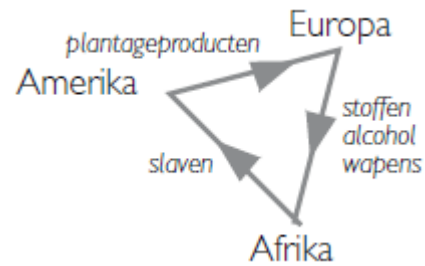
b) Ambtenaren trokken mee met de rondreizende hofhouding. Ook waren er rondreizende rechters.

c) Pelgrims bevolkten de Europese wegen, bijvoorbeeld naar Compostela.

5.

1430	Hendrik de Zeevaarder	Westkust van Afrika
1488	Bartolomeo Diaz	Kaap de Goede Hoop
1492	Columbus	de Bahama's
1497	Vasco da Gama	bereikt Indië (via Kaap de Goede Hoop)
1497	John Cabot	Amerikaans vasteland (Newfoundland)
1519-1522	Magellaan	reis om de wereld

6. De driehoekshandel :

7.

- verdeling van Afrika (vastlegging koloniale grenzen en invloedssferen)
- vrijhandel in het Congobekken
- vrije scheepvaart op de Congorivier
- bestrijding van de slavenhandel (voornamelijk door Arabieren) (c)
- Niet België, maar Leopold II krijgt Kongo als privé-bezit (in 1908 Belgische kolonie) (b)

8.

- In de 17e eeuw: van Antwerpen naar Nederland (o.w.v. godsdienstoorlogen)
- In de 19e eeuw: seizoenarbeiders naar Frankrijk ('arm Vlaanderen'), ook pendelarbeid mogelijk door stoomtrein
- Begin 20e eeuw: Noord-Amerika en Canada; mogelijk door de stoomboot
- In de 20e eeuw: naar Kongo: om de Belgische kolonie daar te organiseren; er waren interessante, leidinggevende jobs.

OM VERDER TE LEREN...

1. Teken, met behulp van het dossier “Ben ik een migrant?”, een tijdslijn van de migratie in België.
2. Wat betekent “migreren”? Waarom migreert men? Wijs de redenen voor migratie aan in de verschillende historische periodes en maak een onderscheid van de verschillende types van migratie.
3. Onderzoek (alleen of per twee) de migratie van een bepaalde bevolking uit de geschiedenis en stel dit voor aan de klas. Verklaar de context van deze migratie (historisch, geografisch, politiek, enz.), de oorzaken, de voortgang en het resultaat ervan (eventueel, de ontmoeting met de mensen die daar wonen).

1ste debat: Kende je deze historische gebeurtenissen al? Werd je door één of andere gebeurtenis verrast? Waarom en hoe leren wij over bepaalde historische gebeurtenissen en niet over andere? Waarom zijn er gebeurtenissen die we vergeten en andere die we nooit vergeten?

2de debat: Wat denk je over het fenomeen van migratie? Wat heb je geleerd dankzij deze historische invalshoek? Wat denk je over het standpunt dat “wij allemaal kinderen van migranten zijn”? Voel je jezelf als een “kind van een migrant”? Waarom wel/waarom niet?

Pedagogische fiche – “De zingeving van de Geschiedenis”

Thema's:

- Verschillende interpretaties van de geschiedenis en van historische gebeurtenissen;
- Etnocentrisme en nationalisme;
- Empathie en bevordering van een bredere perceptie van de wereld.

Doelstellingen:

- Verschillende percepties van de geschiedenis en van het geschiedenisonderwijs verkennen;
  - Nieuwsgierigheid en empathie stimuleren voor geschiedenis en cultuur van andere volkeren;
- Een kritische benadering promoten van onze eigen geschiedenis.

BIBLIOGRAPHIE

Castles, S. en Miller, M., *The Age of Migration: Population Movements in the Modern World*, London, 2003.

Catherine, L., Morelli, A., Nadi, M., e.a., *Brussel Anders Bekeken, een blik op multicultureel Brussel en haar achtergronden*. School Zonder Racisme (ed.), Brussel, s.d.

FOD Binnenlandse Zaken, Dienst Vreemdelingenzaken, Statistieken Vreemdelingen per nationaliteit, Brussel, April 2006,
[http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_E TR_nl.htm](http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_E_TR_nl.htm)

Goff, R., Terry, J., e.a. *The 20th Century: a Brief Global History*, New York, 2002.

Morelli, A., *Belgische emigranten: oorlogsvluchtelingen, economische migranten en politieke vluchtelingen uit onze streken van de 16e eeuw tot vandaag*, Antwerpen, 1999.

Morelli, A., *Geschiedenis van het eigen volk: de vreemdeling in België van de prehistorie tot nu*, Leuven, 1993.

Morelli, A., Schreiber, J.P., *Les émigrants belges d'hier, un miroir pour aujourd'hui*. MRAX, Bruxelles, 1999.

Ouali, N., *De immigratie in België; aantallen, stromen en de arbeidsmarkt*. Rapport 2001. Algemene directie

Werkgelegenheid en Arbeidsmarkt, Mei 2003.

Reynebeau M., *Een geschiedenis van België*, Tielt, 2005.

UNHCR, *UNHCR Global Trends. Forced Displacement in 2014*, beschikbaar op: <http://www.unhcr.org/556725e69.html>

Vluchtelingen in getal. Stichting Vluchteling. Den Haag, 2008.

COLOFON

© Myria. Geactualiseerde uitgave van een publicatie van uitgeverij Averbode in opdracht van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding. Basisteksten van Hannelore Goeman. Ondanks al onze inspanningen om aan de verplichtingen inzake het beeldmateriaal te voldoen, is het mogelijk dat bepaalde rechthebbenden ons onbekend zijn gebleven. We stellen ons ter beschikking om hun vragen te beantwoorden.

Myria, het Federaal Migratie centrum

Myria, het Federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke openbare instelling. Het analyseert migratie, verdedigt de rechten van vreemdelingen en strijdt tegen mensenhandel en mensensmokkel. Myria komt op voor een overheidsbeleid dat steunt op feitenkennis en respect voor de mensenrechten.

Myria wil de meest actuele cijfers rond migratie in België toegankelijk maken en ervoor zorgen dat iedereen ze makkelijk begrijpt en kan gebruiken. Het verwerkt en analyseert daartoe informatie die afkomstig is van verschillende gegevensbronnen. Op die manier wil Myria beleidsmakers, wetenschappers, media én burgers bewegen tot een degelijk onderbouwde visie.

Myria maakt die cijfers toegankelijk via zijn website (www.myria.be). Daarnaast maakt het uitgebreide analyses in *Migratie in cijfers en in rechten* en ook in andere publicaties. Om de drie maand verstuurt het ook **#Myriatics**, waarin het telkens focust op een ander thema.

Nieuwe jaarverslagen 2015 ! *Migratie in cijfers en in rechten* en het *Jaarverslag mensenhandel en mensensmokkel* zijn nu beschikbaar op www.myria.be.

Myriapolis

Myriapolis omvat het educatieve luik van Myria. Hier vind je verschillende didactische hulpmiddelen om de thematiek van migratie in België beter te begrijpen. Kijk eens naar www.myria.be/nl/myriapolis.

Blijf op de hoogte !

Boven op **Myriatics**, zijn cijfer-nieuwsbrief, maakt Myria maandelijke een algemene nieuwsbrief, **Myriade**. Abonneer u op onze nieuwsbrieven op www.myria.be/nl/newsletters !

Federaal Migratiecentrum
Centre fédéral Migration

Myria
Koningstraat 138 • 1000 Brussel
T +32 (0)2 212 30 00
myria@myria.be

Myria, het Federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke openbare instelling. Het analyseert migratie, verdedigt de rechten van vreemdelingen en strijdt tegen mensenhandel en mensensmokkel. Myria komt op voor een overheidsbeleid dat steunt op feitenkennis en respect voor de mensenrechten.

 www.myria.be

 @MyriaBe